

nim denarjem, skratka do časa, tik pred rimsko okupacijo. Prihod Rimljanov leta 43 n. š. zaključí uvodno poglavje.

V naslednjem poglavju (z uvodnim jih knjiga obsega 16) nam J. L. pokaže reakcijo britanskih plemen in razmere, ki jih je ustvarila nova situacija; odpor, na katerega so Rimljani naleteli ob uvajanju svoje administracije in ustanavljanju prvih naselij. V treh poglavjih, ki sledijo, se bralec seznanja z razvojem mestnega življenja. V njih je opisan mestni obrambni sistem, javne stavbe, kopališča, privatna stanovanja, trgovine, skladišča itd., vse s podrobnim inventarjem. Posebno poglavje je posvečeno družinskemu življenju, drugo zopet obrtništvu in trgovanju, tudi poljedelstvo je podrobno obravnavano. S podeželskimi dvorci se avtorica ukvarja v dveh izčrpnih poglavjih. Spoznamo jih natančno od zunaj in znotraj in prav tako se seznanimo z življenjem v njih.

Komplicirani sistem rimske administracije in dokaj visoka kulturna in civilizacijska stopnja sta zahtevala, kot izvedemo v naslednjih poglavjih, določeno vzgojo in izobrazbo. Pravo je veljalo za najpomembnejši poklic, medicina pa je bila še precej tesno povezana z religijo. Posebno poglavje govori o možnosti zabave, ki so jo nudila prebivalcem gledališča, amfiteatri in razne igre. V poglavju 'Promet in prometna sredstva' začudeni preberemo, da je rimska vojna mornarica prevzela tip ladje (imenovan *navis Liburna*), ki naj bi ga bili uporabljali 'Jugoslav pirates', in med drugimi naj bi bili moštvo na rimskih ladjah tudi Slovani (sic).

Zadnji dve poglavji govorita o veri in kultih, pogrebnih običajih ter predstavah o posmrtnem življenju.

V knjigi je zbrano presenetljivo veliko število podatkov in je zato vsestransko poučna, zlasti za začetnika arheologa, ki se lahko tu seznani z mnogimi za študij provincialnega življenja v antiki zelo

koristnimi podrobnostmi. Številne risbe, ki tekst sproti obilno ilustrirajo, skoraj vse predstavljajo britanski material in, čeprav večinoma niso posebno lepo izdelane, so vsekakor zelo zgovorne in koristne. Prav tako praktična je tudi kronološka tabela, na začetku knjige. Gотовo pa bi bil zaželen večji in boljši zemljevid rimske Britanije. Knjigo zaključuje poleg bibliografije dokaj obsežen indeks in vrsta dobro izbranih in kvalitetnih fotografij.

M. Šašel

*Antike Gemmen in deutschen Sammlungen: Band I: Staatliche Münzsammlung München, Teil 1: Griechische Gemmen von minoischer Zeit bis zum späten Hellenismus, pripravila Elfriede Brandt. Prestel Verlag, München 1968 (112 + 68).*

V uvodni besedi k celotnem delu je K. Bittel orisal nastajanje zamisli o publiciranju antičnih gem iz vseh nemških zbirk. Na pobudo dr. Coenena so l. 1964 sodelavci münchenske Staatliche Münzsammlung skupaj z Nemškim arheološkim inštitutom in s podporo sklada F. Thyssena sklenili izdati antične geme in steklene paste iz te zbirke. Kasneje so pridobili za sodelovanje še druge muzeje in tako bo v bližnji prihodnosti objavljen material iz zbirk v Berlinu, Hamburgu, Braunschweigu, Göttingenu, Hannoveru in Kasslu.

»Predgovore« k temu delu je napisalo več avtorjev. P. Grotemeyer je podal oris, kako je prišlo do izdaje te knjige. S posmrtnim volilom münchenskega arheologa P. Arndta je münchenska zbirka antičnih gem dobila mednarodni pomen (vse geme objavljene v tem delu so iz Arndtove zapuščine). Nadalje se zahvaljuje vsem, ki so kakorkoli prispevali k temu delu. O zgodovini zbirke gem v Staatliche Münzsammlung je pisal H. K ü t h m a n n. Ta zbirka je zelo boga-

ta obsega prek 1800 antičnih primerkov gem in prav toliko iz steklene paste ter čez 1600 gem in kamej iz poantičnega obdobja, med njimi precej iz karolinškega in staufovskega časa kakor tudi pomembna gornjeitalška dela 16. stoletja. S takim bogastvom rezljanega žlahtnega kamenja si je pridobila ta zbirka internacionalno veljavo. Pred katalogom je še popis skrajšane literature, ki je zajeta v odstavku Archäologische Bibliographie.

Katalog grških gem, ki ga je pripravila E. Brandt, zajema čas od minojskega obdobja do poznega helenizma (1. stol. pr. n. š.); razdeljen pa je na: minojsko-mikenske geme, grško-geometrijske, grško-arhajske geme in steklene paste, grško-feničanske, grško-perzijske, klasično-grške ter geme in paste iz helenističnega časa. Vsega skupaj je opisanih 631 gem. Opis je podan takole: vrsta minerala, fizičen opis predmeta, po možnosti najdišče oz. način pridobitve, mere, datacije, opis motiva ali scene, ob koncu pa primerjalna literatura. Tabele — 68 jih je — so izdelane v jasni črno-beli fotografiji.

Na koncu knjige je abecedni seznam najdišč ter stvarno kazalo.

Zastavljeno delo je koristen in pomemben prispevek k vrsti že izdanih katalogov, predvsem švicarskih in angleških zbirk.

Od Furtwänglerja dalje vlada za antične geme in kameje tudi vse večje strokovno zanimanje, saj je rezljano žlahtno kamenje nekaj najlepšega in privlačnega, kar se nam je ohranilo od drobnega umetnostnega ustvarjanja antičnega časa. Umetnost rezljanja kamej in gem, ki je dosegla svoj višek v Grčiji v poznoarhajski dobi in helenizmu, v Rimu pa ob prehodu iz republike v cesarstvo, je preživela srednji vek in je v renesansi zopet inspirirala rezalce kamenja.

I. Rajterič-Sivec

Erwin Keller, *Die spätrömischen Grabfunde in Südbayern*, Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, Band 14, Veröffentlichungen der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätrömischen Raetien, Band 8, München 1971. Delo obsega 270 strani, 61 tabel v tekstu, 57 ob koncu knjige ter 2 zemljevida. Sestoji iz predgovora, uvoda, pregleda zgodovine raziskav provincialne arheologije na Bavarskem ter glavnega dela »grobišča«, seznam najdišč, kataloga in tabel.

V rimskem času je južna Bavarska sodila deloma v provinco Raetia II. deloma pa v Norik. Delo zajema časovni okolišnica historični okvir od padca limesa 259—60 do dogodkov l. 401 oz. 406, ko je ob vdoru Gotov konec rimske vladavine na tem ozemlju. Ker je celotno kronologijo Bavarske nemogoče analizirati in utemeljiti na inventarju iz relativno majhnega števila grobnih celot (okoli 110), se je avtor naslanjal tudi na izsledke iz madžarskih nekropol tega časa. Namen njegove disertacije je na osnovi grobnih celot detajlnejše kronološko opredeliti drobne najdbe 4. stoletja.

V poglavju o proučevanju rimskih spomenikov na Bavarskem avtor našteva vse, ki so se ukvarjali z rimsko provincialno arheologijo od humanizma (Aventinus, Peutinger) pa do l. 1958, ko je bila ustanovljena komisija za arheološka raziskovanja poznoantične Raetie.

Najbolj je obširno poglavje o grobiščih (od str. 17—192), kjer ob nekropolah analizira vse grobne pridanke. Na južnem Bavarskem so poznoantična grobišča zgoščena v dolini Lecha, na južni terasi Donave, v okolici Münchna in v ozkem pasu med Ammerskim, Starmbergerskim in Chiemskim jezerom ter Salzachom. Keller v uvodnem delu k temu poglavju razlaga topografijo, navaja važnejše naselbine in utrjene postojanke v bližini grobišč, naravne in umetno narejene prometne zveze; k temu so priložni zemlje-